

ธัมมัตถวรรค

๑. วินิจจยมหามตตวตฺถุ. (มยา วุจฺจเต) (๑๙๓)

"น เตน โหติ ธมฺมฏฺโฐติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตฺวเน วิ
หฺรณฺโต วินิจฺจยมหามตฺเต อารพฺภ กเถสิ.

เอกทิวสํ หิ ภิกฺขุ สวตฺถิยา อุตฺตรทวารคามे ปิณฺทาย
จริตฺวา ปิณฺทปาตปฏิกฺกนฺตา นคฺรมชฺฌเณ วิหารํ อากจฺจนฺติ.

ตสฺมี ขณฺเ มหामะโฆ อฏฺฐาย (เทวํ) ปาวสฺสี.

เต (ภิกฺขุ) สมฺมุขคตํ วินิจฺจยสาลํ ปวิสิตฺวา วินิจฺจยมหามต
เต ลยฺจํ คเหตุวํ สามิกะ อสฺสามิกะ กโรนฺเต ทิสฺวา "อโห อี
เม (วินิจฺจยมหามตฺตา) อธฺมมิกะ (โหนฺติ), มยํ ปน `อิมะ (วินิจฺจยม
หามตฺตา) ธมฺเมน วินิจฺจยํ กโรนฺตีสฺสิตฺติ สยฺยณฺโน อหฺมุหาคี จินฺเตต
ว, วสฺเส วิคเต, วิหารํ คนฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสิน
นา ตมตฺถํ อโรเจสฺสุ.

สตฺถา "(วินิจฺจยมหามตฺตา) น ภิกฺขเว จนนฺทาทิวสิกา หุตฺวา ส
หเสณ อตฺถํ วินิจฺจินฺนฺตา ธมฺมฏฺฐา นาม โหนฺติ, (วินิจฺจยมหามต
ตา) อปฺราธํ ปน อนุวิชฺฌิตฺวา อปฺราธานุรูปํ อสฺสหาเสณ วินิจฺจยํกโรน
ตา เอว ธมฺมฏฺฐา นาม โหนฺตีสฺสิตฺติ วตฺวา อีมา คากา อภาสิ

"น เตน โหติ ธมฺมฏฺโฐ, เยนตฺถํ สหสา นเย;

โย จ อตฺถํ อนตฺถลยฺจํ อุกฺโก นิจฺเจยฺย ปณฺทิตฺโต

อสฺสหาเสณ ธมฺเมน สเมน นยตี ปเร,

ธมฺมสฺส คฺคุตฺโต เมธาวี `ธมฺมฏฺโฐติ ปวฺจจตีสฺสิตฺติ.

ตตถ (ปทสฺส) "เตนาติ: (ปทสฺส) เอตตเกเนว การณนาติ (อตฺโถ). ธมฺมฏฺโฐติ: (ปทสฺส) (ปฺกฺคฺโล) ราชูหิ อตฺตนา กตฺตพฺเพ วิ นิจฺฉยธฺมฺเม จิโต ธมฺมฏฺโฐ นาม น โหตีติ(อตฺโถ).

เยนาติ: (ปทสฺส) เยน การณนาติ (อตฺโถ).

อตฺถนฺติ: (ปทสฺส) โอตฺถนฺตํ วิ นิจฺฉิตพฺพํ อตฺถนฺติ (อตฺโถ) . สห สานเยติ: (ปททวฺยสฺส) (ปฺกฺคฺโล)ฉนฺทาทิสฺสุ (อคฺตีสฺสุ) ปตฺติฏฺฐิจิโต สาทเสน มุสฺสาวาเทน วิ นิจฺฉเยยฺยาติ (อตฺโถ).

โย (ปฺกฺคฺโล) หิ ฉนฺทปตฺติฏฺฐาย อตฺตโน ฌาตี วา มิตฺตํ วา มุสฺสาวาทํ วตฺวา อสฺสํมิกเมว สํมิกํ กโรตี, โทเส ปตฺติฏฺฐาย อตฺตโน เวรินํ (ปฺกฺคฺลํ) มุสฺสา วตฺวา สํมิกเมว อสฺสํมิกํ กโรตี, โมหปตฺติฏฺฐาย ลยฺจํ คเหตุวํ วิ นิจฺฉยกาเล อญฺญาวิหิตํ วิย อิตฺโต จิโต จ โอลเณนโต มุสฺสา วตฺวา "อิมินา (ปฺกฺคฺเลน) ชิตํ, อยํ (ปฺกฺคฺโล) ปราชิโตติ (วจเนน) ปรี (ชนํ) นีหริตี, ภเย ปตฺติฏฺฐาย กสฺสจิทเวว อิสฺสรชาตีกสฺส (ปฺกฺคฺลสฺส) ปราชยํ ปาปฺพนนฺตสฺสาปี ชยํ อาโรเปสิ; อยํ (ปฺกฺคฺโล) สาทเสน อตฺถํ เนติ นาม.

โส (ปฺกฺคฺโล) ธมฺมฏฺโฐ นาม น โหตีติ อตฺโถ (ปณฺทิตฺเตน เวทิตพฺโพ).

โย จ อตฺถํ อนตฺถญฺจาติ: (คาถาปาทสฺส) ญฺตญฺจ อญฺตญฺจ การณนฺติ(อตฺโถ). อุโก นิจฺฉเยยฺยาติ: (ปททวฺยสฺส) โย (ปฺกฺคฺโล) ปน ปณฺทิตโต อุโก อตฺถานตฺถเ วิ นิจฺฉินฺตีว วทตีติ (อตฺโถ).

อสาทเสนาติ: (ปทสฺส) อมุสฺสาวาเทนนาติ (อตฺโถ).

ธมฺเมนาติ: (ปทสฺส) วิ นิจฺฉยธฺมฺเมน, น ฉนฺทาทิวเสนาติ (อตฺโถ).

สเมนาติ: (ปทสฺส) (ปฺกฺคโล) อปฺราธานุรูปเณว ปฺเร (ชเน) นยติ,
(ปฺเร ชเน) ชยฺ วา ปฺราชยฺ วา ปาเปตฺติ (อตฺโถ).

ธมฺมสฺส คฺคฺตฺตติ: (ปททฺวยสฺส) โส (ปฺกฺคโล) ธมฺมคฺคฺตฺโต ธมฺ
มรฺกฺขิตฺโต ธมฺโมชปฺลฺลยาย สมนฺนาคฺโต เมธาวี วิญฺญยธมฺเม จิตต
ตา (ภควตา) `ธมฺมญฺโจติ ปวฺจจตฺติ อตฺโถ.

เทสนาวสานเ พฺหุ (ชนา) โสตาปตฺติผลาทีนิ (อริยผลานิ) ปาปฺณิสฺสูติ.
วิญฺญยมหามตฺตวตฺถุ นิฏฺจิตฺ.